

**SILMIUS,**

**SÜSTAI**

*Ja* **GILJOTIIN**

Originaali tiitel:  
Jonathan J. Moore  
„Hung, drawn and quartered“  
Quid Publishing, 2017

Tekst © Quid Publishing, 2017  
Kujundus © Lindsey Johns

Tõlge eesti keelde © Tänapäev AS ja Krista Eek, 2018

Toimetanud Marin Vinkel  
Küljendanud Margit Randmäe

Kõik õigused kaitstud. Ühtki selle väljaande osa ei tohi reprodutseerida mehaaniliste või elektrooniliste vahenditega ega mingil muul moel kasutada, kaasa arvatud fotopaljundus ja infosalvestus, ilma autoriõiguse omaniku loata.

ISBN 978-9949-85-422-6

Trükitud Hiinas

[www.tnp.ee](http://www.tnp.ee)

---

---

# SILMUS,

---

---



# SÜSTAL

---

---

ja **GILJOTIIN**

---

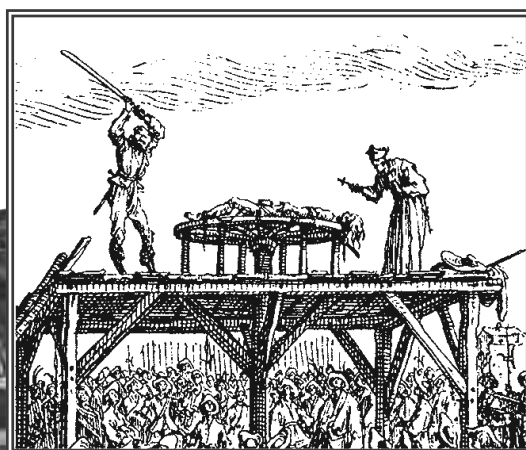
---

**Jonathan J. Moore**

---

---

HUKKAMISVIISID LÄBI  
AEGADE



Inglise keelest tõlkinud Krista Eek



TÄNAPÄEV

# SISUKORD

---

---

Sissejuhatus 6

PEATÜKK  
1 TOORES  
JÕUD 12

PEATÜKK  
2 RASKUS-  
JÕUD 42

PEATÜKK  
3 MÕÕGAGA  
HUKKAMINE 56

PEATÜKK  
4 PIINAMIS-  
KUNST 68

PEATÜKK  
5 ELUSALT  
PÕLETAMINE 76

PEATÜKK  
6 VÕLLAS  
RIPPUMINE 102

PEATÜKK  
7 MADAM  
GILJOTIIN 144





NÜLGIMINE 168



ELEKTRI-  
TOOL 176



GAASI-  
KAMBER 194



LASKE-  
KOMANDO 214



MÜRGI-  
SÜST 226



PÄRAST  
SURMA 232



Edasist lugemist 250

Register 252

Pildid 256



# SISSEJUHATUS

**K**UI HUKKAMISED OLEKSID AVALIKUD, KAS LÄHEKSITE NEID vaatama? Kas läheksite kohale, et näha, kuidas jääb peast ilma kurikuulus sarimõrvar, kuid langetaksite moraalse otsuse jätta minemata vaatama haavatava noore naise hukkamist, kes on mõistetud süüdi oma vastsündinud lapse tapmises? Kas läheksite vaatama ülespoomist, mille puhul katkeb elu vähem kui sekund pärast põrandaluugi avanemist? Ehk eelistaksite näha hoopis verejugasid, kui osav mõõgamees raiub kurjategijatelt maha pead ning nende kehad langevad kõrgelt tapalavalt alla rahva ette? Lääneriikides olid avalikud hukkamised tavapäraseks surmanuhtluse täideviimise meetodiks kuni 20. sajandi algusaastateni ning mõnel Idamaal on need kasutusel siiani.

## HUKKAMISVIISID LÄBI AEGADE

Avalikud hukkamised on olnud aastatuhandeid vahendiks, mille toel jõustada ühiskonnas kehtivaid reegleid ja tõekspidamisi. Isegi kõige algelisemates küttide ja korilaste kogukondades hukati neid, kes olid rikkunud hõimu reegleid. Austraalia aborigeenide hõimud austasid sügavalt oma maad, toetudes tuhandeaastasele suhtele oma looduskeskkonnaga, mille jooksul olid kujunenud välja kindlad reeglid harmooniliste klannisuhete tagamiseks. Kui keegi juhtus neid pühi reegleid rikkuma, siis oli tema karistamiseks olemas mitmeid võimalusi, neist kõige karmimaks kogu suguharu ees odaga surnuks torkamine.

Vanades ühiskondades, näiteks Rooma impeeriumis, olid hukkamised ka suurte vaatamängude eest, andes nii teada kogu impeeriumi elanikele, milliste reeglite täitmist neilt täpselt oodati. Üheks tuntuimaks hukkamisviisiks oli loomulikult ristilöömine.

Rooma impeeriumi lagunemise järel muutusid hukkamised

VASAKUL **John Ogilie' hukkamine 1615. aastal. Tema šotlasest timukas ei vajanud muud kui köit, nuga ja õnnetat ohvrit.**

**PAREMAL 1797. aastaks oli Prantsuse revolutsioonist saanud verine hirmuvalitsus. Tuhandeid poodi üles võllas, peksti surnuks või saadeti giljotiini alla.**

Lääne-Euroopas taas väiksemateks sündmusteks. Vähetähtsad kuningad raiusid oletatavatel vaenlastel ja kurjategijatel maha päid või poosid neid üles ilma igasuguse erilise kärata. Rahvusriikide sünniga kaasnes mõnetine vaatamängulisuse kasv, kui uus elukutseliste hukkaajate klass asus kasutama erinevaid toore jõu tüüpe, ent alles Prantsuse revolutsiooni eel hakkasid vaatamängulised massihukkamised taas publikut paeluma. Napoleon, suur diktaator, lõpetas küll giljotiini võidukäigu, kuid ühe aadliku hukkamine laskekomando kuulirahe all (Enghieni hertsog, Louis Antoine de Bourbon, hukati 1804. aasta märtsis valesüüdistuste alusel) veenis Vene tsaari, et Korsikalt pärit türann oli jumalakartmatu valitseja, kes tuli võimult kukutada.

19. sajandi lõpuks olid hukkamised Lääne-Euroopas viidud valdavalt suletud uste taha. Prantsusmaal, Suurbritannias ja Ameerika Ühendriikides oli avalikkuse isu hukkamiste järele kasvanud nii suureks, et pealtvaatajate seas tekkisid rüselused ja hukka said mitmed kõrvalseisjad, kui üha vihasemaks muutuv rahvahulk paremate kohtade nimel võitlusesse asus. Demokraatlikud valitsused arvasid, et selline avalik vereihalus ei mõju hästi ühiskonna arengule ja võtsid vastu otsuse, et edaspidi tohivad hukkamisi jälgida ainult valitud õiguskaitstjad ja ajakirjanikud.

Suletud uste taga toimuvad hukkamised olid meelepärased verejanulistele režiimidele, näiteks bolševikele ja natsidele, kuna see võimaldas neil opositsiooni armutult hävitama asuda ning seda ilma igasuguse avalikkuse kärata. Natside valitsuse all elavad sakslased teadsid, et keset ööd Gestapo arreteritud inimesi ootas tõenäoliselt giljotiin, ning täpselt samamoodi teadsid ka Stalini võimu all elavad venelased, et arreterimise korral võidakse nad mõnes NKVD keldris maha lasta.

Ameerika Ühendriikides jätkub hukkamistega kaasnev etendus ka 21. sajandil. Tänapäeval ei väljendu see aga enam avalikus ruumis verd nõudvates rahvahulkades, vaid lugematutes kohtuistungites ja palvekirjades, millega surmamõistetud kurjategijad püüavad oma elu pikendada ja surmamõistetud staatusest vabaneda. Samal ajal tapetakse aga totalitaarsetes riikides dissidente ja kurjategijaid ilma igasuguse kärata.

## VÄRVIKAS AJALUGU

Kuigi raamat ei sisalda hukkamiste täielikku ajalugu, on selles vaadeldud paljusid kõige julmemaid surmanuhtluse täidesaatmise viise, mida maailmas aegade jooksul kasutatud. Väljendusrikkad kirjutised ja kujutised Rooma impeeriumi päevilt näitavad meile julma selgusega, milline oli toleaegete kurjategijate saatus. Meie teadmised varajasel keskajal kasutusel olnud hukkamisviiside kohta on seevastu ääretult piiratud, kuna säilinud on väga vähe kirjalikke allikaid.







**ÜLAL** Kogu Euroopa oli täis surmavaid riistapuid. Igal linnal olid oma hukkamispaigad, mille juurde kuulusid nii võllad kui võllapuurid.

Trükipressi leiutamine tähendas, et hilisel keskajal ja renessansiajastul elanud inimestel tekkis võimalus kirjeldada ja näidata värvikalt ja täpselt kõiki kohutavaid piinu ja hukkamisviise, mis võis nende ühiskonnaliikmeid oodata. Nende kohutavate hukkamisviiside hulka kuulus elusalt keetmine,

kividega surnuks loopimine, ülespoomine, tükkideks raiumine, kõri läbilõikamine, uputamine, silmade peast väljatorkamine, teibasseajamine ja lõhkirebimine. Euroopa mandriosas kasutati pea maharaiumiseks tavaliselt mõõka, Inglismaal eelistati aga kirvest. Kõiki neid hukkamisviise on raamatus ka lähemalt tutvustatud.

Tõhusaimad hukkamisviisid, näiteks pika kõiega poomine Suurbritannias ning giljotiin Prantsusmaal ja Saksamaal, arendati välja varauusajal. Ka Ameerikas püüti leevendada surmamõistetute piinu ja võeti kasutusele mitmeid uudsemaid lahendusi, näiteks elektritool, gaasikamber ja mürgisüst. Kahjuks on siiani küsitav, kas need seadmed surmamõistetute piinu tõepoolest vähendasid, sest mitmed ajaloo kõige piinarikkamad hukkamised on korda saadetud just neid seadmeid kasutades.

## Surmanuhtlus tänapäeval

Surmanuhtlust kasutatakse paljudes riikides ka tänapäeval. 2014. aastal mõisteti 54 riigis seaduslikult surma ja hukati umbes 2500 inimest. Tegelik hukatute arv on palju suurem, kuna paljud riigid hukkavad oma kodanikke kohtuväliste hukkamiste käigus salaja. Kõige tõenäolisemalt hukatakse niimoodi poliitilisi dissidente.

Igal ajahetkel ootab maailmas surmaotsuse täideviimist umbes 20 000 inimest. Kõige sagedamini kasutatakse inimeste hukkamiseks tänapäeval ülespoomist, mahalaskmist ja mürgisüsti. 2014. aastal hukati enim süüdimõistetuud Ameerika Ühendriikides (35), Iraagis (vähemalt 61), Saudi Araabias (üle 90) ja Iraanis (289).

Raamatu kirjutamise ajal oli surmanuhtlus kasutusel ka järgmistes riikides: Afganistan, Bahrein, Bangladesh, Egiptus, Etioopia, India, Indoneesia, Iraak, Jaapan, Jordaania, Kongo Demokraatlik Vabariik, Kuuba, Kuveit, Liibanon, Liibüa, Malaisia, Pakistan, Põhja-Korea, Singapur,

Sudaan, Tai, Taiwan, Tšaad, Valgevene ja Vietnam. 101 maailma riiki on surmanuhtlusest täielikult loobunud ning veel 140 riigis ei ole mõistetud kedagi surma, kuigi surmanuhtlus seal endiselt kehtib.



**PAREMAL** Tänapäeval võivad Ameerika Ühendriikide surmamõistetud oodata kohtuotsuse täideviimist kuni 20 aastat.

TOORES  
JÕUD

TOOREST JÕUDU KASUTATI hukkamistel rohkelt juba Rooma impeeriumis. Läänes saavutati võigaste ja vägivaldsete avalike hukkamiste tipp keskajal ja varajasel renessansiajastul.

Mõnest timukast sai oma aja staar – avalikkus jumaldas oskuslikku ja kiiret surma. Hukkamiste avalikuks etenduseks muutmisel ei jäetud kasutamata mitte ühtegi vahendit ning uue elukutseliste hukkajate klassi liikmeid piiras vaid nende endi kujutlusvõime, milliseid piinu võisid nad surmamõistetule põhjustada.

## SURMA VAATEMÄNG

Vanadele roomlastele olid amfiteatrites toimuvad hukkamised suur vaatemäng, mis tagas, et kõik impeeriumi elanikud teaksid täpselt, mis neid seaduste rikkumise korral ees ootab. Impeeriumi kasvades muutusid ka hukkamised üha keerukamaks ja vaatemängulisemaks. Rooma vabariigi ajal võis isand lasta oma orja ükskõik millist ettekäänat kasutades mitmel erineval viisil hukata. Kõigi nende hukkamiste ühiseks nimetajaks oli aga see, et need viidi täide avalikult. Põlu alla sattunud orjade üheks võimalikuks hukkamisviisiks oli *damnatio ad bestias* – metsloomade sekka heitmine. Õnnetuid orje võis oodata surm hobuste kapjade all või neid veristavad metssead. Kurikuulus keiser Nero piiras tegelikult selle hukkamisviisi kasutust 61. aastal, võttes vastu määruse, et orje võis nii hukata ainult kohtu otsusel.

Rooma vabariigi ajal oli üheks teiseks võimalikuks hukkamisviisiks kotis uputamine – see oli mõeldud ainult isatapjatele, kuigi ka see toimus avalikult. Vangi peksti esiti veripunaste keppidega, ta pea kaeti hundinahaga ning ta käed-jalad seoti tugevalt kinni. Seejärel topiti surmamõistetud nahast kotti ning olenevalt hetkel kehtivatest kommetest võidi koos temaga koti sisse õmmelda ka erinevaid loomi, näiteks madusid, kukkesid, koeri ja isegi ahve. Kogu loomaaed koos surmamõistetud kurjategijaga heideti lõpuks jõkke või järve uppuma.

Kui Rooma vabariigist sai impeerium, asendati seesugused üsna provintslilikud meelelahutused massimõrvadega – valitsejad hakkasid avalikkuse poolehoidu võitmiseks korraldama veriseid ja vägivaldseid vaatemänge, et rahvast rahulolevana hoida. Kuigi kõrgestisündinud kurjategijatel löödi pead maha kiiresti (kui nad ei olnud otsustanud auväärse enesetapu kasuks, langedes sõna otseses mõttes oma mõõga otsa), koheldi madalamate klasside liikmeid märksa julmemalt.

Flaviuse amfiteater (mida tuntakse tänapäeval pigem Colosseumina) on kurikuulus seal peetud veriste gladiaatorite võitluste poolest, kuid amfiteatreid kasutati ka avalike

**ALL** Surm oli Rooma impeeriumi alamate elualaliseks kaaslaseks. Vägivaldsed karistused, näiteks metsloomade sekka heitmine, viidi sageli täide avalikult.





**ÜLAL** Rooma keisri populaarsus  
olenes sageli sellest, kui palju  
inimesi oli tapetud Colosseumis.

hukkamiste paigana kogu impeeriumis. Ühel Pompeis asuva hoone seinale kritseldatud reklaamil kirjeldatakse: „Kakskümmend paari gladiaatoreid ja nende varumehi võitleb Kymes 5. ja 6. oktoobril. Toimuvad ka ristilöömised ja metsloomade jaht.” Põgenenud orje, vargaid, reetureid ja kõikvõimalikke teisi ebasoovitud isikuid hukati tavaliselt vaatamängude vaheaegadel, mil publik sai otsustada, kas nad tahtsid seda näha või suundusid selle asemel hoopis tualetti. Keiser Claudius (kes valitses aastatel 42–54) nautis väga vaheaegade vägivaldseid maiuspalu. Mõrvas süüdimõistetud kodanikud hukati esimesena ning nemad tapeti tavaliselt kiire kõhtu või pähe suunatud mõõgalöögiga (*ad gladium*). Mittekodanikelt oodati suuremat meelelahutust. Neid võidi lüüa risti, põletada tuleriidal (*ad flammam*) või jätta nende tapmine metsloomade hooleks. Seesuguseid meelelahutuslikke hukkamisi korraldati Rooma impeeriumi endistel aladel isegi veel 7. sajandil. Täpselt nagu tänapäevased tarbijad, kes ootavad meelelahutuses isukalt uudsust, nii pidid ka Rooma impeeriumi ajal vangide hukkamise eest vastutajad mõtlema pidevalt välja uusi viise oma kohuse täitmiseks – vastasel korral võisid ka nemad lõpetada oma elu amfiteatri keskel. Et publik saaks surmamõistetutesse põlgusega suhtuda, tuli neid alandada.

Mõõgaga tapmine võis toimuda mitmel erineval viisil. Kui kodanikul vedas, siis võis tema hukkajaks olla elukutseline, kes lõi tal pea kiiresti maha. Leidus aga ka teisi, palju aeglasemaid ja piinarikkamaid hukkamisviise. Kaks vähese või ilma igasuguse väljaõppeta vangi võidi saata koos arenile, neile anti kaasa mõõgad, kuid mitte turviseid, ning nad pidid teineteisega võitlema seni, kuni üks neist surnult maha langes. Võitjal ei lastud aga hetkegi hinge tõmmata, sest arenile tõugati otsekohe järgmine vang ning kogu protsess kordus, kuni alles jäi viimane

mees. Ent isegi talle ei antud armu – elukutselisele turvist kandvale gladiaatorile anti käsk tappa ka tema. Vahelduseks võis üks areenile saadetud vangidest olla relvastamata, seljas ainult niudevöö. Teise vangi ülesandeks oli saada ta kätte ja tappa, kuigi tapja pidi pärast seda ka ise mõõgast loobuma ja püüdma põgeneda teda tapma saadetud järgmise vangi eest.

Loomi treeniti oma ohvreid – tavaliselt orje ja mittekodanikke – ründama. Seda hukkamisviisi oli kasutatud esialgselt sõjaväes desertöörade hukkamiseks, elevantidel näiteks oli lastud kinniseotud vange surnuks trampida. Amfiteatri areenil kasutati *damnatio ad bestias*’e puhul mitmeid eri vorme. Vangid võidi talutada hanerivis areenile, kaelas pika ketiga ühendatud raudvõrud, enne kui näljased loomad neid ründama lasti. Teisalt võidi orjad siduda postide külge ja kärutada väikestel kaarikutel areenile, et neid saaksid seal rünnata leopardid ja lõvid. Mõne hukatava keha ümber seoti veriseid loomanahku, et julgustada metsikute koerte karju neid tükkideks rebima. Mõnikord seoti hukatava käed köiega kinni, enne kui hirmust kange mees teda ootavate kiskjate poole lükati. On teada, et vähemalt ühel korral seoti alasti vangid pullide selga ning nii loomad kui inimesed jäeti leopardidele pureda.

Kuna ristilöömine kujutas aeglast surma, siis on tõenäoline, et seda kombineeriti areenidel teiste hukkamisviisidega. Metsloomad võisid rebida lõhki ristil rippuvate kurjategijate torsosid ja küljest jalgu, kuid nad võidi ka surnuks põletada (*damnatio ad flammam*).

**ALL** Paljud kristlased söödeti Rooma amfiteatrites kiskjatele. Kui loomad ei täitnud oma ülesannet oodatud viisil, siis anti neile järgmisena ette nende dresseerijad.

